

О. С. Пономарьов

ОСВІТА І КЛАСТЕРНИЙ ВЕКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Загальна постановка проблеми. Формування й реалізація ефективних стратегій соціально-економічного розвитку сьогодні розглядається як єдиний шлях успішного подолання кризи в глобальному масштабі. Разом з тим для України така стратегія означає невідкладну необхідність модернізації нашої національної економіки, яка стає основною реальною можливістю подолання глибокої системної кризи і виходу країни на магістральну траєкторію сталого інноваційного розвитку. Здійснити ж цю модернізацію може тільки бізнес, а для його належного функціонування й розвитку влада має створити сприятливі умови, які б, однак, спонукали бізнес спільно з державою цілеспрямовано вирішувати складні соціальні проблеми. Одна з цих проблем полягає в істотному підвищенні якості освіти взагалі й насамперед якості професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

При цьому надзвичайної актуальності набуває організація ефективної цілеспрямованої співпраці бізнесу, влади й вищої школи. Світовий досвід, у першу чергу досвід провідних економічно розвинених країн і нових лідерів економічного розвитку, переконливо свідчить, що саме така співпраця стає не тільки потужним двигуном реалізації інноваційних стратегій, а й мотивом подальшого її поглиблення, пошуку і впровадження нових організаційних та інституціональних форм. Однією з достатньо ефективних форм виявляється використання кластерного підходу до організації плідної їх взаємодії.

Взагалі під терміном „кластер” (від англ. *cluster* – скупчення) прийнято розуміти об’єднання кількох однорідних елементів, що може розглядатись як самостійна одиниця, якій притаманні певні властивості. В економічній теорії і практиці кластером вважається група підприємств, що складає основу економіки країни, регіону чи певної галузі. Існує й багато інших тлумачень цього терміна. Наприклад, в астрономії зірковим кластером називають групу зірок, пов’язаних одна з одною силами гравітації, галактичним кластером – суперструктуру, що складається з кількох галактик. У містобудуванні кластером називають територіальне утворення у складі мегаполісу, яке є відносно автономною одиницею і забезпечує своїм мешканцям повний набір міських функцій, у тому числі житлово-комунальну, адміністративно-ділову, торговельно-розважальну, рекреаційну тощо.

Основними перевагами кластерного характеру соціально-економічного розвитку є, по-перше, системність, коли до формування і реалізації стратегій цього розвитку залучаються бізнесовий, інтелектуальний і кадровий потенціали відповідної території. По-друге, йому притаманна чітка спрямованість на інновації, які забезпечують конкурентоспроможність та якість продукції. По-третє, кластерний підхід сприяє комплексному розвитку територій і раціональному використанню його природних та інших ресурсів.

На жаль, істотною проблемою для України лишається недостатня увага й відсутність навіть будь-якого бажання потенційних учасників, насамперед бізнесу, активно формувати відповідні кластери та плідно використовувати їх переваги для забезпечення ефективного розвитку й досягнення високого рівня конкурентоспроможності продукції і всієї національної економіки.

Зв’язок проблеми з актуальними теоретичними і прикладними завданнями є безпосереднім. Адже кластерні структури є системними утвореннями, які допомагають, по-перше, визначати доцільні для розвитку види і сфери бізнесової діяльності, по-

друге, активно сприяють розв'язанню комплексу складних соціально-економічних проблем регіону, у тому числі зайнятості населення та підвищення рівня його добробуту. По-третє, загальна інноваційна спрямованість кластерних структур стає одним з визначальних чинників структурної перебудови економіки, підвищення її інтелектоємності. По-четверте, сам кластерний підхід є потужним двигуном науково-технічного прогресу і своєрідним стимулятором активного прискореного розвитку освіти й науки.

Упровадження кластерного підходу в практику формування й реалізації стратегії регіонального розвитку стимулює також теоретичні дослідження і пошуки інноваційних форм організації й ефективного управління суспільним виробництвом, забезпечує належну їх еволюцію відповідно до динаміки й характеру тих змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі. Більш того, раціональна організація ділових відносин між учасниками кластерної структури зумовлює швидке впровадження результатів цих досліджень у виробничу та управлінську практику. Водночас виникає цікавий зворотний зв'язок, згідно з яким удосконалення виробництва та управління ним стають активним замовником нових досліджень і споживачем їх результатів з метою подальшого підвищення своєї ефективності на інноваційній основі.

Так, О. Кузьмін і В. Жеруха зазначають, що „все більшого значення у формуванні інноваційності окремих територіальних утворень в Україні набувають кластерні структури, які побудовані на співробітництві підприємств, фінансово-кредитних установ, навчальних закладів тощо”. Дослідники спеціально підкреслюють той факт, що „в розвинених країнах вже давно виникли й продовжують виникати такі структури в різних сферах промисловості” [1, с. 14].

На наше глибоке переконання, ініціатива щодо створення кластерних структур має виходити саме від провідних вищих навчальних закладів. Ця пропозиція пов'язана з тим, що в них звичайно буває зосереджений значний інтелектуальний потенціал, там проводяться плідні наукові дослідження, які часто виконуються на замовлення промислових підприємств, організацій та фірм. Крім того, при зовнішньому консерватизмі системи освіти науково-педагогічний склад і студентська молодь є одними з найбільш динамічних верств населення, які легко сприймають нове й готові активно його творити. Зрештою для студентів надзвичайно важливого значення набуває проблема працевлаштування, яка порівняно просто може розв'язуватися, якщо вони вже в період навчання будуть брати активну участь у спільній діяльності бізнесу та навчальних закладів у рамках кластерних утворень.

Аналіз стану досліджень і наукових публікацій з проблеми дозволяє дійти цілком обґрунтованого висновку, що ідея кластерного вектора розвитку все більш чітко усвідомлюється практично всіма потенційними учасниками можливих утворень відповідного характеру. Дослідженню питань, що так чи інакше стосуються принципів формування і функціонування кластерів та інноваційного розвитку економіки, присвячено багато робіт вітчизняних та іноземних вчених. У них розкрито сутність кластерного аналізу, наведено класифікацію кластерів, показано їх роль в інноваційному розвитку країни, регіону чи підприємства, висвітлено практичний досвід успішного застосування кластерних моделей.

Як приклад можна навести публікації О. Кузьміна і В. Жежухи, в яких розглядаються кластери як чинник інноваційного розвитку підприємств і територіальних утворень [1]. О. Дейнека та В. Демченко досліджують роль кластерів у забезпеченні конкурентоспроможності прикордонних територій [2]. К. Дудкіна, вважаючи кластери однією з форм ринкової централізації в умовах сучасних господарських відносин, трактує територіальне утворення як „економічний простір, який характеризується певною інноваційністю і конкурентоспроможністю” [3, с. 5]. Г. Семенов і О. Богма розглядають

навіть національний кластер як новий шлях прискореного економічного та інноваційного зростання України [4].

Найбільш відомим у світі кластером, діяльності якого присвячено сотні наукових публікацій, слід вважати Силіконову долину в Каліфорнії (США). Його економічна могутність ґрунтується на участі в тій чи іншій формі тисяч компаній і фірм, що спеціалізуються у сфері виробництва і застосування комп'ютерів, їх комплектуючих та програмного забезпечення, мобільного зв'язку, біотехнологій і нанотехнологій. Результати діяльності цього кластера істотною мірою впливають на світовий науково-технічний прогрес. На його підприємствах і в дослідних лабораторіях та інститутах працюють понад 1 млн вчених, інженерів та інших висококваліфікованих фахівців [5].

Істотна увага до ролі кластерів у інноваційному розвитку підприємств і територіальних утворень приділяється в документах Європейського Союзу. Як зазначає польський дослідник К. Матусяк, за ініціативою Європейської комісії утворюються „території знань та інновацій” як елементів стратегії інноваційного розвитку. Ця ідея спирається на концепцію „територій, що навчаються”, за якою чинники інноваційності й конкурентоспроможності підприємств, – інновації, підприємництво, еластичність, стратегії тощо, які дають можливість ефективно функціонувати на світових ринках, – виникають в умовах територіального розвитку [7, с. 210].

Аналізуючи світовий досвід розбудови економіки знань, С. Мельник та В. Матросов розглядають можливості й перспективи її впровадження в Україні [8]. Безпосередній зв'язок цієї проблеми з відповідним розвитком освіти підкреслює В. Базилевич, який упевнений в тому, що „обраний Україною курс на європейську інтеграцію зумовлює необхідність подальшого реформування системи вищої освіти в напрямку її адаптації до потреб постіндустріального розвитку та інноваційної економіки. Йдеться про якісну зміну функціональної ролі вищої школи, яка із транслятора знань та генератора специфічних навичок і вмінь перетворюється на безпосереднього виробника інновацій та активного учасника процесу їх трансформації в нові продукти, технології та послуги” [9, с. 31].

Таким чином, можна стверджувати, що кластерна концепція цілком співзвучна ідеології інноваційного розвитку як визначальної характеристики постіндустріального суспільства. А це стимулює навчальні заклади на формування й реалізацію інноваційної освітньої парадигми, яка б максимальною мірою відповідала новим суспільним вимогам. Дійсно, як справедливо зазначає С. О. Сисоєва, „розвиток і удосконалення ринкових відносин перетворюють суб'єктів освіти в суб'єктів ринку. Навчальні заклади стають по суті посередниками між клієнтом (студентом, учнем) і споживачем (потенційним роботодавцем)”. На її переконання, саме „ця обставина у свою чергу мотивує навчальний заклад до пошуку таких форм і методів трансляції знань, такого змісту і структури професійного знання, які дозволяють забезпечити необхідну „товарну кондицію” клієнта – випускника конкретного навчального закладу”. У той же час, як спеціально підкреслює ця відома дослідниця, „навичок швидкого реагування на зміни соціального замовлення радянська вища і професійна школи не мали” [6, с. 34].

Останнє цілком слушне зауваження дозволяє не тільки погодитися з думкою автора, а стверджувати, що й сьогодні поза межами досліджень і публікацій з порушеної проблеми лишаються **невирішеними такі питання**, як участь освітніх закладів, насамперед вищої школи, у використанні переваг і можливостей, що відкриває перед ними їх активна участь у формуванні та забезпеченні діяльності кластерних утворень.

На загальному тлі глибокої кризи системи освіти, породженої тим, що її цілі, зміст і характер перестали відповідати принципово новим суспільним вимогам й очікуванням, саме використання інноваційного розвитку, особливо його кластерного вектора, не тільки надає надійні орієнтири реформування системи освіти, а й визначає ре-

перні основи розробки і впровадження нової освітньої парадигми. Адже безпосередня участь вищих навчальних закладів у формуванні, функціонуванні й подальшому розвитку кластерних структур створює практичне підґрунтя для визначення змісту й характеру підготовки фахівців, реально необхідних для науки, культури і виробництва.

Мета даної роботи і полягає у спробі дослідження взаємозв'язків між реалізацією кластерних стратегій інноваційного розвитку та підвищенням ефективності професійної освіти, тобто, інакше кажучи, у спробі показати, що забезпечення вимог і очікувань бізнес-середовища стосовно рівня професійної і соціальної компетенції фахівців можливе лише за умови активної участі вищої школи у формуванні й реалізації кластерних утворень регіонального, галузевого та загальнодержавного рівня. Адже тільки в такому випадку системно ставляться і успішно можуть вирішуватися складні й суперечливі проблеми соціального, економічного, екологічного, духовного, культурного та іншого характеру.

Дослідження враховує і практичний досвід активної співпраці окремих кафедр Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут” з відомими науковими установами, промисловими підприємствами і органами державної влади та місцевого самоврядування. Однак, на жаль, інституційно ці відносини не були оформлені у кластери і тому носили скоріше епізодичний, ніж системний характер. У той же час, цей досвід, на моє глибоке переконання, може відігравати (і вже відіграє) суттєву роль при використанні кластерної стратегії розвитку Харківського регіону.

Виклад основного матеріалу. Освіта взагалі як специфічний феномен і один з важливих суспільних інститутів вже за самим своїм призначенням має забезпечити збереження і примноження надбань матеріальної і духовної культури та її передачу від одного покоління до іншого, готувати молодь до успішного життя й діяльності в умовах даного конкретного суспільства. Крім того, освіта повинна задовольняти як суспільні потреби в кадрах певного рівня і кваліфікації, так й освітні потреби особистості самого студента. Тому сьогодні такого важливого значення набуває вибір цілей, змісту і характеру освіти. В умовах інноваційного розвитку вони вже не можуть бути чимось статичним, а мають неперервно еволюціонувати разом з динамічною зміною виробничих і соціальних технологій та системи суспільних відносин.

Цілком зрозуміло, що вже сама ідеологія кластера має передбачати постійне здійснення таких змін. Вони виступають цілком природним виявом інноваційного характеру кластерного розвитку і зумовлені прагненням усіх учасників кластера до забезпечення найвищої ефективності своєї діяльності й належної конкурентоспроможності її результатів, нехай то буде промислова продукція чи випускники вищої школи.

Видається очевидним, що сама освіта, готуючи кадрове забезпечення інноваційного розвитку, також істотно впливає на ці зміни. Більш того, вона повинна мати випереджальний характер, оскільки здійснює підготовку кадрів не для сьогоднішнього і навіть не для завтрашнього, а для післязавтрашнього дня. Її випускники входитимуть в активне трудове життя через три-п'ять років і працюватимуть в умовах, контури яких ми сьогодні можемо уявляти собі лише досить приблизно.

Тому важливість розглядуваної проблеми та її актуальність зумовлені ще й тим, що, по-перше, інноваційний розвиток для свого успішного здійснення потребує наявності якісного кадрового забезпечення. Підготовка ж кадрів фахівців є основним завданням вищої школи. По-друге, особливістю інноваційного розвитку виступає потреба не просто в кадрах, які добре підготовлені у сфері своєї професійної діяльності і навіть які здатні належним чином сприймати інновації й успішно працювати в нових умовах. Сьогодні завданням вищої школи стає створення умов для підготовки справжніх інноваторів, фахівців, основною характеристикою яких стають здатність генерувати інно-

вації і потреба в належному їх використанні. По-третє, розвиток освіти має відбуватися відповідно до логіки загальної еволюції світового освітнього середовища, яке саме в умовах кластерів починає пристосовуватися до вимог постіндустріального суспільства й інноваційного типу розвитку та відповідати цим вимогам.

Сьогодні ж, на жаль, бізнес-середовище в Україні практично не виступає головним замовником вищої школи ні у сфері підготовки кадрів, ні у сфері наукових досліджень. У той же час, саме бізнес як основний споживач продукції системи освіти має бути законодавцем при визначенні змісту і характеру підготовки фахівців. Тому його представники повинні обов'язково входити до складу урядових і регіональних комісій та інших органів з визначення освітньої політики та її практичної реалізації в конкретних умовах регіону чи навіть кластера з урахуванням їх характерних особливостей.

Істотне місце в модернізації системи вищої освіти може відігравати і належна організація взаємодії навчальних закладів з органами державної влади та місцевого самоврядування відповідного регіону. Кожен університет, у першу чергу з числа тих, що здобули статус дослідницького, має становити вагомий компонент інноваційного потенціалу регіону. Він повинен реально виконувати функції своєрідного інтегруючого центру, важливого соціального інституту, який через безпосередню участь у формуванні та виконанні інноваційних програм і проєктів, через цільову підготовку їхнього кадрового забезпечення сприяє усталеному збалансованому розвитку економіки регіону, його соціальної сфери і духовно-культурного простору. На глибоке переконання автора, важливим стимулом набуття університетом цієї ролі може бути саме кластерний вектор його активності.

Радикальні технологічні, економічні, соціальні та організаційно-управлінські зміни, що пов'язані з упровадженням і використанням кластерної стратегії інноваційного розвитку, зумовлюють не тільки істотне підвищення ролі й цінності освіти, а й відповідно потребують забезпечення високої якості освітніх і наукових послуг університетів для інших учасників кластера та створення інноваційних механізмів, які б належним чином інтегрували вищий навчальний заклад у регіональну кластерну спільноту, гармонійно поєднували науку, освіту й виробництво з ринком праці.

Важливим засобом розв'язання проблем кадрового дефіциту бізнесу й самої системи освіти і водночас реальною можливістю істотного підвищення якості підготовки фахівців, забезпечення їхньої бажаної професійної та соціальної компетенції видається реалізація ідеї партнерства держави і бізнесу при здійсненні модернізації освіти, її адаптації до потреб постіндустріального суспільства та його інноваційного розвитку. Тільки тоді вона стане здатною готувати справжніх інноваторів, а не просто дипломованих людей (інколи декого з них важко навіть назвати фахівцями).

Це вкрай необхідно ще й тому, що створення і належне використання інновацій істотною мірою залежить від тих людей, які їх здійснюють. Тому особливої ролі набуває такий чинник розвитку бізнесу і всієї соціально-економічної системи країни, як кадрове забезпечення цього бізнесу і його розвитку. Сьогодні ж воно фактично повинно бути кадровим забезпеченням інноваційного розвитку, який реалізується саме в кластерах. Однак ці кадри формує вища школа, яка в умовах кластерних реалій теж має бути тільки інноваційною. Для цього вона, по-перше, повинна гнучко реагувати на зміни суспільних потреб, насамперед потреб бізнесу як її основного партнера по кластеру, стосовно рівня, якості й характеру підготовки фахівців. По-друге, навчальні заклади як учасники кластерів повинні суттєво підвищити рівень наукових досліджень і технологічних розробок, результати яких мають бути не просто затребувані бізнесом, а й сприяти формуванню професійної компетенції та інноваційного мислення студентів. По-третє, сама освіта повинна широко залучати до педагогічної діяльності як учених, що створюють інноваційний продукт, так і бізнесменів та менеджерів, які його використо-

вують. По-четверте, лише в системі кластерного партнерства вищої школи з бізнесом з'являється можливість виправити її деформовану мету, коли замість якості підготовки фахівців-інноваторів і сама освіта, і особливо значна частина студентів орієнтуються переважно на отримання диплома, яке стає своєрідною модою.

Сьогодні багато людей, перш за все серед так званої „політичної еліти” похваляються тим, що мають дві, три, а то й чотири вищих освіти. Багато серед них і кандидатів, і навіть докторів наук. Хочеться запитати, а чи є в них відповідні знання, чи розуміють вони логіку соціальних процесів? Адже цілком можливо, що саме через їхній непрофесіоналізм й орієнтацію виключно на власні інтереси країна і переживає таку глибоку і тривалу кризу. Завдяки впровадженню кластерної ідеології ця ситуація може бути переборена, оскільки умовою особистих успіхів за цих умов ставатиме задоволення інтересів кластера, які, у свою чергу, істотно визначатимуться реалізацією їхньої кінцевої продукції. Можливість такої реалізації залежить виключно від платоспроможного попиту широких верств населення, тобто від рівня його матеріального добробуту.

Працівникам вищої школи добре відомо, що система освіти більш консервативна, ніж бізнес-середовище. Більш того, її консервативність інколи відіграє і позитивну роль, зберігаючи кращі здобутки педагогічної думки та практичного досвіду. Однак сьогодні вона гальмує і розвиток самої системи освіти, і реалізацію стратегії інноваційного розвитку бізнесу і країни в цілому. Одним із проявів консервативності стало прагнення навчальних закладів збільшувати будь-що кількість студентів і спеціальностей, за якими здійснюється їхня підготовка. Результатом стає зниження вимогливості, а отже, і рівня професійної компетенції випускників, поширення технократичного мислення й недостатня увага до їх виховання і соціальної компетенції.

Через відсутність належної системи партнерства між бізнесом, освітою, наукою і державною владою, ефективним засобом подолання якої виступає послідовне використання кластерного вектора інноваційного розвитку, затримується розробка і впровадження інноваційної освітньої парадигми. Натомість традиційна система освіти не орієнтована на інновації і навіть гальмує їх розроблення і використання. Тому й відбувається масова підготовка „фахівців”, які нікому не потрібні, оскільки не здатні витримати конкуренцію на ринку праці, не спроможні створювати й ефективно використовувати інновації. Випускається надмірно багато економістів, юристів і менеджерів, професійна кваліфікація яких, на думку роботодавців, є вкрай низькою.

Для посткризового періоду в умовах реалізації кластерного вектора розвитку будуть необхідні висококваліфіковані інженери – конструктори, технологи, експлуатаційники, майстри промислових й аграрних виробництв. Їх дефіцит, до речі, відчувається вже й сьогодні. Це можна стверджувати, ґрунтуючись на тій ситуації, що складається в індустріальному Харкові, але така ж ситуація характерна і для інших міст України. Інновації стають одним з визначальних чинників конкурентоспроможності, тому фахівців, яких готує вища школа, слід орієнтувати на професійну діяльність у принципово нових умовах. Структура економіки, що ґрунтується на металургії та хімічній промисловості, прирікає Україну на роль довічного сировинного придатку провідних економічно розвинених країн. Тому формування кластерів має орієнтувати бізнес на перспективні високотехнологічні галузі економіки.

Більш того, необхідно не просто орієнтуватися на наукоємні технології, а цілеспрямовано готувати відповідних фахівців-інноваторів, як це роблять в інститутах Л. Анатичука, Б. Гриньова, Б. Патона, В. Семиноженка та інших вчених. Там студенти вже в процесі своєї професійної підготовки отримують і реальні можливості глибокого знайомства з перспективними технологіями, і досвід спільної дослідницької роботи, і усвідомлення норм її логіки та етики. Однак надзвичайно важливо, що вони набувають

тут і необхідних для життя в умовах ринкової економіки навичок підприємницької діяльності, розуміння сутності інтелектуальної власності, її захисту та можливостей використання. Саме так і має формуватися кадрове забезпечення інноваційного розвитку, яке дає вагомі підстави сподіватися, що вітчизняні підприємці здатні гідно оцінити не тільки переваги інноваційного бізнесу, а і встановлення тісного партнерства з вищою школою в рамках кластерів. На глибоке переконання автора, цілями і змістом цього партнерства можуть виступати:

- виконання викладачами і студентами наукових досліджень та інноваційних технологічних розробок за цільовим замовленням бізнес-середовища;
- в умовах кластера нормою стає цільова підготовка фахівців у межах кадрового замовлення з боку бізнесу та за його участю. При цьому йдеться не тільки про фінансові аспекти підготовки, а й про безпосередню участь представників бізнес-середовища у визначенні її змісту й організації навчально-виховного процесу;
- прискорене формування високої професійної і соціальної компетентності майбутніх фахівців відбуватиметься завдяки перенесенню окремих форм навчально-виховного процесу в цехи, відділи та інші підрозділи підприємств, фірм і організацій, що утворюють кластер, для яких, власне, і здійснюється їх підготовка.

Показовим є приклад дійової співпраці кафедри автоматизованих систем управління Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут” з компанією „Телесенс”, яка отримує і розробки її вчених, і висококваліфікованих фахівців з інформаційних технологій – керівників проектів, аналітиків, програмістів, тестувальників, здатних виявити себе у творчій індивідуальній і командній роботі. І випускники охоче йдуть працювати в цю фірму, де вони отримують високу заробітну плату, можливість успішної професійної й особистісної самореалізації. Ще одним прикладом може бути співпраця кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами, заводу „Південкабель” і виконавчого комітету Харківської міської ради. Важливість цього досвіду полягає в тому, що саме органи державної влади і місцевого самоврядування здатні відіграти організуючу і координуючу роль у формуванні кластерів як ефективного шляху реалізації стратегій соціально-економічного розвитку регіону.

Доцільність і взаємну вигідність подібного партнерства підтверджує багатий міжнародний досвід, у тому числі й досвід участі у кластерах тих іноземних університетів, з якими тісно співпрацюють наші вищі навчальні заклади. Там партнерство має багатосторонній характер, у ньому беруть участь не тільки бізнес-структури, банки й університети, а й державна та регіональна влада і місцеві громади. Воно дає значний економічний і соціальний ефект, оскільки інноваційний розвиток бізнес-середовища як стрижневого елемента кластера сприяє успішній реалізації програм регіонального розвитку, підвищенню добробуту і платоспроможного попиту населення, яке створює своєрідний зворотний зв'язок. Його сутність полягає у стимулюванні подальшого розвитку виробництва. Ще один такий зв'язок виникає між зростанням добробуту й можливостями молоді здобувати якісну освіту та розвитком її креативного потенціалу, реалізація якого стає потужним чинником подальшого інноваційного розвитку бізнесу.

Добре відомо, що інновації часто бувають непередбачуваними, стають результатом раптового осяяння людей, які розмірковують над тією чи іншою проблемою, прагнуть мобілізувати свої творчі потенції для її успішного розв'язання. Тому важливою і корисною формою партнерства бізнесу й освіти має бути створення у бізнес-структурах кластера спеціальних підрозділів чи самостійних фірм, функції яких полягали б у сприянні інноваційній діяльності, особливо творчості тих здібних молодих фахівців, для яких вона стає природним продовженням їх інноваційної професійної освіти у вищому навчальному закладі.

Прикладом може бути міжнародний концерн Bayer, який розробив і впровадив спеціальну програму Triple-I, що поєднує академічну мобільність університетів і підтримку творчої діяльності своїх власних працівників. За 4 роки існування програми працівники Bayer запропонували понад 9 тисяч ідей. Впровадження подібної програми могло б допомагати успішному функціонуванню та інноваційному розвитку кластерів у регіонах України у цілому та підприємств і фірм, що входять до їх складу. Це б стимулювало вітчизняне бізнес-середовище до використання високих технологій, сприяло б системному розв'язанню економічних, соціальних, екологічних та інших проблем кожного регіону, забезпеченню комплексного розвитку територій, а завдяки цьому – і загальному відродженню України.

Висновки. Кластер як спосіб інноваційного розвитку територій став ефективною стратегією багатьох країн світу завдяки своїй здатності системно вирішувати складні проблеми різних територіальних утворень. Тому цілком доцільно використовувати його для забезпечення інноваційного розвитку України та її регіонів як єдино можливого способу соціально-економічного і духовно-культурного відродження. Істотна роль у формуванні кластерів та їх функціонуванні належить системі освіти та участі вищої школи у їх діяльності. Водночас це сприятиме інноваційному розвитку самої системи освіти.

Список літератури: 1. *Кузьмин О.* Кластеры как фактор инновационного развития предприятий и территориальных образований / О. Кузьмин, В. Жежуха // Экономика Украины. – 2010. – № 2. – С. 14-23. 2. *Дейнека О. І.* Кластеры та конкурентоспроможність прикордонних територій / О. І. Дейнека, В. В. Демченко // Регіональна економіка. – № 2 (48). – 2008. – С. 276-279. 3. *Дудкіна К. А.* Кластеры как форма рыночной централизации в условиях современных светогосподарских отношений: Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.05.01 Ин-т світової економіки і міжнародних відносин – К., 2004. – 18 с. 4. *Семенов Г.А.* Національний кластер – новий шлях для прискорення економічного та інноваційного зростання України / Г. А. Семенов, О. С. Богма // Вісник економічної науки України. – №1 (9). – 2006. – С. 127-133. 5. *Барчан Г.* Функціонування вільних економічних зон у ринковій економіці / Г. Барчан // Персонал. – № 9. – 2006. – С. 82-84. 6. *Сисоева С. О.* Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: Монографія / Світлана Сисоева. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с. 7. *Matusiak K. B.* Innowacje i transfer technologii / K. B. Matusiak // Słownik pojęć. – Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2005. – 240 s. 8. *Мельник С.* Економіка знань: світовий досвід і перспективи впровадження в Україні / Сергій Мельник, Віталій Матросов // Вища школа. – 2009. – № 9. – С.14-25. 9. *Базилевич В.Д.* Зміна базової парадигми економічної освіти – основа забезпечення сучасного рівня підготовки спеціалістів / Віктор Базилевич // Вища школа. – 2009. – № 9. – С. 31-35.

А. С. Пономарев

ОБРАЗОВАНИЕ И КЛАСТЕРНЫЙ ВЕКТОР ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

Основной чертой постиндустриального общества стал инновационный характер развития. Системную разработку и использование инноваций как фактор конкурентоспособности обеспечивают кластеры. В их деятельности важную роль играет система образования. Она формирует для них кадровое обеспечение и получает стимул собственного инновационного развития.

A. Ponomaryov

**EDUCATION AND CLUSTER VECTOR
INNOVATIVE DEVELOPMENT**

The basic line of postindustrial society was become by innovative character of development. System forming and use of innovations as a factor of competitiveness is provided by clusters. In their activity an important role is played by the system of education. It forms for them the skilled providing and gets the stimulus of own innovative development.

Стаття надійшла до редакційної колегії 12.04.2010